

DELEGÁCIA SLOVENSKÝCH VOJAKOV U DR. E. BENEŠA V DECEMBRI 1943

STANISLAV V. CHYTKA – ZDENĚK VALIŠ

CHYTKA, Stanislav – VALIŠ, Zdeněk: Delegation of Slovak Soldiers by Dr. E. Beneš in December 1943. *Vojenská história*, 5, 4, 2001, pp.103 – 108, Bratislava.

The published document describes reception of the delegation of Slovak soldiers, who crossed to the side of the Red Army at East Front, by the President Dr. E. Beneš during his official visit to Moscow in December 1943. The document depicts the importance and contents of discussions between the President Dr. E. Beneš and the Soviet Union representatives.

Military History. World War II. 1943. Delegation of Slovak Soldiers by Dr. E. Beneš in December 1943.

Oficiálnej návšteve prezidenta Československej republiky Dr. E. Beneša v Moskve venovala historiografia pomerne veľa pozornosti. Spravidla sa však sústreďovala na Benešove rozhovory so sovietskymi činiteľmi, prípadne s predstaviteľmi zahraničného vedenia KSČ a na podpísanie Zmluvy o priateľstve, vzájomnej pomoci a povojnovej spolupráci medzi Československou republikou a Zväzom sovietskych socialistických republík.¹ Ale Dr. Beneš vtedy, 19. decembra 1943, rokoval aj s delegáciou slovenských vojakov, bývalých príslušníkov 1. slovenskej pešej divízie, ktorí sa koncom októbra 1943 dostali do sovietskeho zajatia, kde sa hlásili do Československej vojenskej jednotky v ZSSR a neskôr, v januári 1944, sa stali základom 2. československej samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR.

Zápis o prijatí delegácie urobil prednosta Vojenskej kancelárie prezidenta republiky generál Antonín Hasal.² Na jeho základe spracoval 11. januára 1944 v Londýne príslušník Vojenskej kancelárie prezidenta republiky podplukovník gšt. J. Vastl³ čistopis dokumentu.

Beneš vtedy zopakoval svoje názory na Slovensko, na Slovenský štát aj na jeho predstaviteľov. Zaujímalo sa o situáciu, vzťah Slovákov k Československu, pomery v slovenskej armáde atď. Získané informácie nepochybne využil v nasledujúcich rozhovoroch so sovietskymi alebo československými činiteľmi. Jedinečnosť dokumentu si zasluhuje pozornosť.

Zápis o prijatí deputace od jednotek 1. slovenské pěší divize, zajatých v SSSR, panem prezidentem republiky v Moskvě dne 19. prosince 1943, Ostrovský pereulok 8.

¹Napríklad TÁBORSKÝ, E.: Benešovy moskevské cesty, *Svědectví 1956 – 1957*, č. 14, s. 193 – 214, SMUTNÝ, J.: Edvard Beneš a československý odboj za druhé světové války, *Svědectví 1963 – 1964*, č. 21, s. 50 – 60, MASTNÝ, V.: Benešovy rozhovory se Stalinem a Molotovem, *Svědectví 1973*, č. 47, s. 467 – 498, JANÁČEK, F. a MICHÁLKOVÁ, M.: Neznámé dokumenty z Benešovy cesty do Moskvy v roce 1943, *Historie a vojenství (HaV) č.5/11992*, s. 145 – 167, VALIŠ, Z.: Neznámé dokumenty z Benešovy cesty do Moskvy v roce 1943, *HaV č. 5/1993*, s. 163 – 168.

²Podrobnejšie VALIŠ, Z.: Armádní generál Antonín Hasal-Nižborský, *Vojenské rozhledy*, č. 1/1993, s. 112 – 113.

³Jan Vastl (1896 – ?), po skončení reálného gymnázia v Olomouci nastúpil vojenskú službu v rakúsko-uhorskej armáde, kde dosiahol hodnosť poručíka. 1918 – 1920 poslucháč vysokej školy chemicko-technologického inžinierstva. V roku 1920 bol aktivovaný, pôsobil v posádkach na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Keď ukončil Válečnú školu (v Prahe i Paříži), vykonával štábnu službu, prednášal na Válečnej škole, 1938 – 1939 pri ZVV Bratislava. Po nacistickej okupácii odišiel do Francúzska, kde pôsobil v tamojšieho vojenského ataše, neskôr veliteľ roty vo Veľkej Británii, od roku 1941 pracoval vo Vojenskej kancelárii prezidenta republiky, po návrate do vlasti pôsobil u VO-1. 1. 10. 1948 daný na dovolenku, penzionovaný k 1. 1. 1949, pracoval potom ako úradník. 10. 11. 1949 zatknutý v rámci akcie „D“ a zaradený do TNP.

Pan prezident republiky přijal dne 19. XII. 1943 v Moskvě deputaci od jednotek 1. slovenské pěší divize, která byla 30. října t.[oho] r.[oku] zajata Rudou armádou v jižním úseku sovětsko-německé fronty v prostoru Kachovky u východního břehu Dněpru. Deputace sestávala se ze tří důstojníků: podplukovníka LICHNERA⁴, nadporučíka CHOVICE⁵ a poručíka ČAPLOVIČE.

Přijetí byli přítomni: velvyslanec ČSR v Moskvě Zdeněk Fierlinger⁶, přednosta Kanceláře prezidenta republiky Smutný⁷, vyslanec Dr. Kraus⁸, přednosta Vojenské kanceláře divízní generál Nižborský, náčelník Československé vojenské mise v SSSR plukovník generálního štábu Píka⁹.

Podplukovník Lichner, který vedl deputaci, ve svém krátkém projevu přednesl prosbu všech zajatých důstojníků a vojáků slovenské divize o zařazení do Československých vojenských jednotek v SSSR a poděkoval panu prezidentovi za to, že jim umožnil přijetí.

Pan prezident republiky ve své odpovědi zdůraznil, že vědomí povinnosti slovenských vojáků je fakt, který velmi hodnotí. Je to krásná věc, kterou mnoho odčinili z toho, co se stalo, pomáhají Slovensku a prospěli ČSR. To, že přešli na stranu Rudé armády je věc politicky i vojensky velmi důležitá. Budou bojovat i pracovat v československých jednotkách v SSSR. Na frontě u našich je dobrý duch. Naši řežou Němce a budou je bít do všech důsledků. My zde v zahraničí jsme stále ve spojení se Slovenskem, dostáváme zprávy i od slovenských vojenských jednotek. Na Slovensku se to rozvalí. Slovenské vojsko jako celek je dobré.

Politicky prezidentův zájezd do SSSR je vlastně vyvrcholením naší politické práce. Cestou a dohodou s[e] SSSR skutečně se připravuje poválečná spolupráce ČSR a SSSR v duchu slovanské politiky. V SSSR mají velké pochopení pro naše věci. Budeme s SSSR sousedy. Naše hranice jsou zajištěny. Budeme mít republiku v předmnichovských hranicích. Otázka Němců v historických zemích a Maďarů na Slovensku – což pro Slováky je důležitá – bude řešena. Do porážky Německa se se spojenci dohodneme a je jisté, že nebylo nikdy v historii takové porážky Německa, jaká bude v této válce.

Vědomí to působí i na domácí zrádce. Se všemi, kteří nesmyslejí dobře a pomáhají dále Němcům, si to vyřídíme. Nebudeme nikoho z nich litovat a šetřit. Všichni slovenští vojáci, kteří přešli k Rudé armádě, jsou proto na správném místě.

⁴Viliam Lichner (1902 – 1977), predvojnový čs. dôstojník prevzatý slovenskou armádou, od januára 1944 zástupca veliteľa 2. čs. sam. paradesantnej brigády v ZSSR. Po prilete na povstalecké územie 13. 10. 1944 sa zúčastnil bojov, potom veliteľ Československej partyzánskej brigády vo zväzku Chruščov. Do zálohy preložený 1951 v hodnosti generálmajora.

⁵Karol Chovanec (1913 – ?), pôvodne učiteľ, 1939 – 1943 dôstojník slovenskej armády, veliteľ ženijnej rotý 2. čs. sam. brigády v ZSSR, od 6. 10. 1944 náčelník ženijnej služby na Slovensku, v horách veliteľ prieskumných hliadok 2. čs. sam. brigády v ZSSR, 1970 preložený do zálohy v hodnosti plukovníka.

⁶Zdeněk Fierlinger (1891 – 1976), počas 1. sv. vojny dôstojník čs. légii v Rusku a vo Francúzsku, od 1919 v diplomatických službách v Holandsku, Rumunsku, USA, vo Švajčiarsku, Rakúsku, 1937 – 1939 a 1941 – 1942 vyslanec, 1942 – 1945 veľvyslanec v ZSSR, 1945 – 1946 predseda vlády, 1948 – 1953 námestník predsedu vlády, 1953 – 1964 predseda Národného zhromaždenia, 1945 – 1969 poslanec NZ, 1969 – 1971 poslanec Federálneho zhromaždenia, povojnový predseda Čs. soc. dem. strany, 1948 – 1971 člen ÚV KSČ.

⁷Jaromír Smutný (1892 – 1964), počas 1. sv. vojny príslušník čs. légii v Rusku a vo Francúzsku, po vojne dokončil práva na Univerzite Karlovej, od 1919 v diplomatických službách vo Francúzsku, 1927 – 1931 v kabinete ministra zahr. vecí, 1931 – 1937 legačný radca vo Varšave, 1937 – 1938 vrchný odborový radca ministerstva zahr. vecí, pridelený do Kancelárie prezidenta republiky, v apríli 1939 odišiel do Paríža a potom do Londýna, 1940 – 1945 prednosta Kancelárie prezidenta republiky, 1945 – 1948 kancelár prezidenta republiky, v júli 1949 odišiel s rodinou do exilu, 1950 – 1964 riadil Ústav Edvarda Beneša v Londýne. Ďalej SMUTNÝ, J.: Svědectví prezidentova kancléře, Praha, Mladá fronta 1996, Ústav Edvarda Beneše (1950 – 1954), Společnost Edvarda Beneše, Praha 2000.

⁸JUDr. Jaroslav Kraus, nar. 1914, pôsobil na čs. vyslanectve v Londýne v tlačovej službe.

⁹Podrobnejšie VALIŠ, Z.: Heliodor Píka, náčelník Čs. vojenskej mise v SSSR, HaV č. 1/1990, s. 49 – 62, ďalej VALIŠ, Z.: Armádní generál in memoriam Heliodor Píka, Vojenské rozhledy, č. 2/1997, s. 149 – 162.

Pokud jde o naše věci doma, dohodneme se demokraticky, věcně. Byly-li nějaké chyby a ty byly, musí být odstraněny. To se týká jak Čechů, tak i Slováků. Je jisté, že na Slovensku život musí jít dále, ale činitelé, kteří Slovensko do války dostali, kteří pomáhají Hitlerovi a podobným, všichni dostanou svůj spravedlivý díl.

Koncem války se bude bojovat na Slovensku, na Moravě i v Čechách. Maďaři ze Slovenska, právě tak jako Němci z historických zemí musí pryč.

V Kremlu se jednalo také o Maďarech. Jsou zde názory, že se musí jednou pro vždy vyřídit. Mají o nich nejhorší mínění. Vše, co ze Slovenska urvali, jim vezmeme. Chceme vytvořit jednotný stát Čechů a Slováků. Bude za námi Moskva; budeme mít pak to, jak jsme si to vždy představovali. Věc již dnes je vyhrána, republika zase existuje. Vítězství naše bude veliké. Dohoda s SSSR je úplná.

Že by se Rusové chtěli vměšovat do našich vnitřních poměrů, jsou povídačky. Vývoj zde je veliký. Sovětský stát je ohromně silný. Budeme si muset doma vytvořit také trochu zdejšího ducha, rozumí se důsledně po svém. U nás bude třeba provést velké změny¹⁰.

Není pochyb, že republika bude mít čestné místo v řadě evropských států, již také proto, že jsme ze všech emigrantských vlád nejdále, že máme vše připraveno a hotovo.

To je vzkaz, který pan prezident republiky posílá slovenským vojákům. Pan prezident republiky je pevně přesvědčen, že slovenský lid vyspěje a vše pochopí, vidí, co je Tukův režim. Tuka, který neumí pořádně slovensky, zaslouží, aby visel.

Na dotaz pana prezidenta republiky, kdy podplukovník Lichner byl naposled na Slovensku, tento odpověděl, že odešel ze Slovenska 26. července 1943. O náladě na Slovensku říká, že lid prahne po Československé republice a již na podzim 1939 tento duch byl. Dnes na Slovensku je velké rozčarování. Dnes v lidu je přesvědčení, že válka pro Německo je prohra, čehož si byl vědom od vypovězení války Rusku. Toto je přesvědčení, bylo již před porážkou Němců u Stalingradu, která ji ještě zesílila.

Na dotaz pana prezidenta republiky, zda Slováci jsou si vědomi toho, že slovenský stát je jen na papíře a že jimi komanduje Hitler, odpověděl podplukovník Lichner, že lid si je toho plně vědom. Pravil „to není stát, to je spolek“. O Tisovi lidé říkají, že s Čatlošem pracuje pro Londýn. Pan prezident republiky to vyvrátil, řekl, že to není pravda. Tuka byl a je lumpem, ale Tiso, který o sobě tvrdí, že byl k tomu přinucen, je horší, neboť – jako katolický kněz – se postavil do řady s Tukou. Zrazoval již za republiky, pracoval s Henleinem. Ještě v Praze, když s ním chtěl pan prezident mluvit, telefonoval vždy do „německého domu“. Má také Sidorovy paměti, který se schovává za Tisa a který v nich prozrazuje, jak s Tisem, Čatlošem zradu na republice připravovali. Sidor sám o těchto věcech mluvil s některými lidmi s úmyslem, aby se to doneslo k nám do zahraničí. Celý režim Tisův a Tukův, strana a vše, co s tím souvisí, musí zmizet.

Na dotaz pana prezidenta, jaký je duch slovenské armády v poli, odpověděl podplukovník Lichner, že vojáci pro válku nebyli. Chtěli se dostat na druhou (sovětskou) stranu již na Kavkaze. Generál Jurech, který v té době velel divizi, poslal jednoho důstojníka a jednoho vojáka jako spojku k Rudé armádě se vzkazem, že se chtějí vzdát. Byly pokusy se vzdát, ale nepodařilo se to. S generálem Jurechem mluvil otevřeně o těchto věcech a Jurech sám zdůraznil, že kdyby slovenská divize měla být obklíčena, že se Rudé armádě vzdá. Jurech jako Slovák se choval vždy dobře. Je nyní velitelem vzdušných

¹⁰Neskôr zmenil názor. Napríklad 19. augusta 1948 pani Posse-Brázdovej v Sezimovom Ústí okrem iného povedal: „Dlouho jsem věřil, že alespoň Gottwald mi nelže, ale nyní vidím, že lžou všichni bez výjimky... Mou největší chybou bylo, že jsem doposledka odmítal věřit, že mne i Stalin chladnokrevně a cynicky obelhával, jak v r. 1935, tak i později, a že jeho ujišťování mně i Masarykovi bylo úmyslným a cílevědomým podvodem.“ TÁBORSKÝ, E.: Prezident Beneš mezi Západem a Východem, Praha, Mladá fronta 1993, s. 271.

zbrání v Trenčíně.¹¹ Je dnes v situaci asi jako generál Malár¹², který vlastně odesláním do Berlína byl odstraněn. Všichni důstojníci, kteří přišli do styku s Jurechem, se o něm vyslovují pochvalně.

Pan prezident republiky k poznámce o snaze slovenských jednotek se vzdátí řekl, že mluvil v té věci s maršálem Stalinem, který pravil, že jednotky Rudé armády i v takových případech byly přivítány palbou.

Generál Nižborský vyslovil o generálu Jurechovi, který býval jeho podřízeným, pochybnosti, neboť býval autonomista a má za ženu Němku. Podplukovník Lichner k tomu poznamenal, že Jurech se úplně přeorientoval již v roce 1939.

Poté pan prezident republiky se dotazoval, jak divize přešla k Rudé armádě. Podplukovník Lichner uvedl, že jednotky přešly 30. října 1943 v počtu 1995 osob, z toho 39 důstojníků¹³, jsou bojová část 1. slovenské pěší divize. Nejsou však všichni. Schází jim ještě asi 2000 osob. Při přecházení Němci jim způsobili značné ztráty lehkým bombardováním, mnoho raněných je v nemocnicích a některé jeho šoféry a specialisty si ponechaly jednotky Rudé armády na frontě i s materiálem.

Plukovník gšt. Píka se dotazoval, zda přechod slovenské divize k Rudé armádě je v souvislosti s přípravami, které byly Československou vojenskou misí v Moskvě podniknuty a zda ví o třech našich vojácích od 1. československé samostatné brigády, schozených padáky do prostoru divize. Podplukovník Lichner na tento dotaz nemohl odpovědět, ač by bylo důležité, to znáti. Jeden z důstojníků deputace říkal, že o něčem podobném se u některých jednotek mluvilo.

Podplukovník Lichner pak líčil osudy slovenské rychlé divize na Kavkaze, která tam byla Rusi i Němci rozprášena. Měla pak být soustředěna v prostoru Melitopole. Při přechodu přes Kerešskou úzini dostala se divize do těžké situace, a proto byly některé části dopraveny letadly bez materiálu, ba dokonce i bez výzbroje a přesunuty do různých míst (Simferopol, Melitopol, Záporoží, Dněpropetrovsk, Michajlovka) tak, že o sobě vůbec nevěděly. Také slovenské Ministerstvo národní obrany o divizi nemělo zpráv. Divize pak byla soustředěna v prostoru Melitopol a přesunuta na Krym, kde prováděla zajišťovací službu. Zde byla koncem června t. r. vyměněna divizí novou, která pak byla označena jako 1. pěší slovenská divize. Mužstvo rychlé divize bylo odsunuto na Slovensko, kde po jejím příchodu docházelo (Žilina, Topolčanky) k demonstracím a střelbě jako protestům proti odchodu na frontu. Podplukovník Lichner sám byl v Žilině velitelem jednoho oddílu mužstva, které se vrátilo z fronty. Nová divize, která přišla na Krym, přišla již značně zdemoralizována, sestávala z nováčků ne plně vyvíčených.

¹¹Pplk. J. Vastl vo svojom hlásení zo 14. 3. 1943 o Jurechovi uviedol: „Jedním z největších nepřátel všeho českého, více než „autonomista“ byl mjr. gšt. Jurech Štefan. Netajil se sice nikdy svými autonomistickými snahami ani za svého pobytu ve vysoké škole válečné ani později za svého přidělení k různým štábům, avšak po Mnichově a před 14. březnem 1939, kdy byl přidělen kabinetu slovenského zástupce u MNO (poslanec Haššík, bývalý honvévský důstojník), dal svoje smýšlení zcela nepokrytě najevo...“ (VHA, 22 – 14/3). Generál Hasal, který bol jeho nadriadeným, „vyslovil pochybnosti, neboť býval autonomista a má za ženu Němku“. (Tamže). Jurech bol po návrate na Slovensko vyšetrovaný. Na základe zisteného faktu, že „gen. Jurech na SV plk. Markuse u Šabanochablu za prítomnosti svého štábu mluvil v tom smyslu, že jak by divizi hrozilo nevyhnutelné zajetí, nenechají se pobít, ale zastaví odpor a dají se zajmout“, vojenský prokurátor v Bratislave konanie zastavil. 2. (alebo 5.) 9. 1944 Jurecha zatkl Gestapo, väznený bol vo Viedni, Brne a 5. 1. 1945 spolu s dr. Karvašom transportovaný do Berlína (VHA, Velitelství čs. voj. jednotek v Itálii, č.j. 16000/dův. 1945). Jurech sa už v roku 1939 dostal do rozporov s F. Čatlošom (poznali sa od r. 1922 z dôstojníckej záložnej školy v Košiciach).

¹²Augustín Malár (1894 – 1945), 1913 – 1914 väznený 7 mesiacov (pre slovenské exponovanie sa v škole?), počas 1. sv. vojny bol s maďarskou armádou na ruskom a talianskom fronte, kde prešiel do zajatia, vstúpil do tamojších čs. légii, čs. dôstojník, 1938 člen delimitačnej komisie, počas 2. sv. vojny veliteľ Zaisťovacej a Rýchlej divízie na východnom fronte, 1944 veliteľ Východoslovenskej armády v Karpatoch, 31. 8. 1944 zatknutý na letisku pri Prešove, väznený v Krakove, Berlíne a potom pravdepodobne v Sachsenhausene, kde vraj bol odsúdený na trest smrti.

¹³Neznámý výsadek, Hlas revoluce č. 46/1986, s. 7.

Na Krymu navštívil divizi generál Čatloš. Po jeho návštěvě slovenská vláda učinila prohlášení, že ani divize, ani její část nesmí být bez jejího souhlasu zasazena na frontu. Přesto však generál Kleist jeden pluk divize přidělil německým jednotkám a zasadil do fronty. V době ústupu Němců a Rumunů byly jednotky divize zasazeny k obraně úseku – asi 30 km širokého v prostoru Genišesk. Při ústupu Němci a Rumuni, kteří procházeli oblastí divize, byli velmi demoralizováni.

Po pádu Melitopole jednotky divize byly taženy k západu, kde zaujaly obranu v úseku 30 km širokém. V posledních dnech října t. r. byla divize přesunuta do prostoru Kuchovky, na východním břehu Dněpru, kde měla zajistit přechod přes řeku. Přezvědný oddíl divize, který byl zmotorizovaný, byl předsunut a zajat dříve než jednotky divize, které již nechtěly bojovat. Ráno 30. října byly jednotky (vcelku asi 4 prapory a 1 dělostřelecký oddíl), které obranu ještě nezaujaly, napadeny sovětskými tanky a vzdaly se bez boje. Byla to lavina tanků a kozáků. Po přechodu k Rudé armádě podplukovník Lichner ujal se velení a zorganizoval ze zbytků jednotek pluk, který bez ozbrojeného doprovodu byl přesunut do prostoru Usmani, kde je nyní umístěn a očekává uvolnění pro Československé vojenské jednotky v SSSR. Mnoho vojáků vědělo, proč přechází. Podplukovník Lichner mnoho slyšel o Československé jednotce v SSSR a překvapilo jej, že každý ví o ní a o plukovníku Svobodovi. Se slovenskými vojáky jako se zajatci bylo od počátku zacházeno ze sovětské strany velmi dobře (lépe než očekávali). Všichni chtějí nyní do československého vojska v SSSR.

Podplukovník Lichner, který byl delší dobu v zázemí, hlásil se na frontu s úmyslem přejít k Rudé armádě. Ministr Čatloš trval však na tom, aby byl Lichner poslán do čtyřměsíčního německého velitelského kursu v Hannoveru. Cestou do Německa měl příležitost se přesvědčit v Praze na vlastních příbuzných, jak je v Čechách zle. Je tam hlad. Němečtí důstojníci mnoho Slovákům nedůvěřovali, ale v podnapilém stavu projevovali pravé smýšlení. Kladli si otázky, proč se již čtyři roky bojuje, neboť válka pro Německo je již stejně prohraná. Škoda každé krve, která se proleje. Rakouští důstojníci, kteří nenávidí prusáctví, byli sdílnější a vyslovovali se, že po válce budou mít zase svobodné Rakousko. V Německu, kde je velká bída, šíří se nespokojenost a lidé i ve veřejných místnostech se projevují. Stravování v kursu bylo velmi špatné. Lidé si již přejí, aby byl všemu konec. Jelikož neovládal dostatečně němčinu a podle vyjádření velitelství kursu nemohl úspěšně sledovat látku v kursu, byl po ukončení kursu poslán do téhož kursu ještě jedenkrát na tři neděle.

V dalším pak se podplukovník Lichner zmínil o ministru Čatlošovi. Na dotaz, jak se posuzuje v armádě, odpověděl, že dělá značné chyby a služební přehmaty. Všeobecně v armádě převládá názor, že Čatloš dělá výkonného rotmistra. Při návštěvě divize na Krymu měl se vyjádřit, že „Slovákům, ať válka dopadne jak dopadne, se nemůže nic státi“. Vybízel důstojníky, aby vždy drželi jednotky pohromadě a klidně vykonávali svoje povinnosti. To samé prý prohlásil v Oremláze. V Čatlošovi se prý nikdo nevyzná. Zakázal prý s Tisem odesílání materiálu na frontu. Stává se prý alkoholikem.

Nadporučík Chovanec k tomu poznamenal, že Čatloš při přehlídce nováčků ročníku 1942 v Oremláze v rozhovoru řekl, že slovenská vláda nemůže nic dělat a že oni jsou oběťmi beránky.

Důstojníci a vojáci, kde mohli, poslouchali volně moskevský a londýnský československý rozhlas, takže byli dobře informováni. Zprávy pak ústně šířili dále. Byly případy, že rozhlas poslouchali i u německých důstojníků. Při té příležitosti se vyjádřil o Němcích, že jsou korupčníci a že lze od nich za tabák, cukr, lihové nápoje vše koupiti. Na dotaz, jak na nynější situaci reaguje německý voják, řekl, že nechce nic jiného, než aby byl již konec.

Pan prezident republiky pak se dotazoval na vnitřní poměry na Slovensku. Na Slovensku se volně mluví, ale tak, aby to nebylo slyšeti, neboť je obava z gardistů, kteří udávají, což pak má za následek Ilavu. Gardisté jsou nenáviděni. Do armády nejdu. Při vzniku slovenského státu chtěli také kontrolovat armádu. Důstojníci však protestovali. Na jaře 1941 měl Čatloš konverzi s Machem. Čatloše prý chtěli tehdy násilně odstranit. Mladší generace vychova-

ná československy je dobrá. Mluví se, že za republiky se chybovalo, ale říká se, že chybuje každý. Po převratu pociťoval se těžce odchod Čechů, hlavně specialistů, kterých ani dnes Slovensko nemá dostatek. Vytyká se, že místa i v nižších kategoriích byla obsazována Čechy. Ohledně katolických kněží poznamenal, že jsou mezi nimi dvě skupiny. Jedna je pro autonomní republiku v rámci Československa, druhá pak pro nacionální samostatné Slovensko.

Při srovnání bývalé československé a nynější slovenské armády poznamenal podplukovník Lichner, že v československé armádě byla tuhá, přísná kázeň, kdežto ve slovenské se jen markýruje. Ve slovenské armádě se celkem nezměnilo nic. Československé normy zůstaly až na cvičební řád a branný zákon, který byl pozměněn. Úroveň slovenských důstojníků nedá se s československými srovnati. To již vyplývá z jejich výchovy. Akademie trvala jen 6 měsíců. Teprve poslední ročník byl v akademii 1 1 roku. To samé se týká i výchovy záložních důstojníků. Aspiranti po narukování absolvují poddůstojnickou školu a teprve po roce prezenční služby jdou do školy pro aspiranty na tři měsíce (počítají [je] do kategorie mužstva). Aspiranti u jednotek byli krajně znechuceni. U poddůstojníků z povolání (bývalí dělesloužící) a u rotmistrů je rovněž velká nespokojenost. Kategorie rotmistrů se zrušuje.

Na dotaz, zda může sdělit početní stav slovenské armády, odpověděl, že jej dnes nezná.

Pak se zmínil o generálu Malárovi, kterého všichni pokládají za dobrého Čechoslováka. Ustanovením do Berlína byl vlastně odstraněn.¹⁴ Je to vzor vojáka, který zná svoji věc. O něm a o Jurechovi se říká, že jsou to dobří vlastenci. Může se s nimi počítati.

Horší je Turanec,¹⁵ který prý dal pověsiti dva Rusy – prý partyzány. Jsou o tom doklady.¹⁶ Turanec chtěl dostati německý rytířský řád Železného kříže. Proto prý hnal slovenskou rychlou divizi přes Don a na Kavkaz. Je to jeden z největších kšeftářů, kterého slovenská armáda zná. Z Ruska si prý přivezl statisíce.

Štábní kapitán J. M. Kristin¹⁷ byl odsouzen k doživotnímu žaláři proto, že byl ve styku se zahraničím.

Dále se zmínil podplukovník Lichner o slovenské zajišťovací divizi, která byla na Volyni v prostoru Žitomíru – Ovruč.

Na dotaz pana prezidenta republiky, jak se vžila u Slováků hrdost nad samostatným státem, odpověděl Lichner, že o žádné hrdosti se nedá mluvit. Je to jen Hitlerův humbuk. Selský lid je proti a přeje si návrat Československé republiky.

VHA Praha, 20-32/39, l. č. 21-28, VKPR č.j. 16/dův. 1944 z 11. 1. 1944 (Příjemce MNO č. j. 162 – I. odb. 1944)

¹⁴A. Malár bol ustanovený za slovenského vojenského ataše v Berlíne.

¹⁵Jozef Turanec (1892 – 1957), pôvodne železničný úradník, zúčastnil sa 1. svetovej vojny na ruskom a talianskom fronte v radoch rakúsko-uhorskej armády, v hodnosti kapitána aktivovaný do čs. armády a pôsobil v nižších veliteľských funkciách jednotiek, tiež ako spravodajský dôstojník, v hodnosti majora prijatý do slovenskej armády, v ktorej postupne velil divíziám v Ružomberku, Bratislave a Trenčíne, vojenský poradca brannej výchovy HG, veliteľ delostrelectva HVV, prvý veliteľ Rýchlej divízie, 1.1. 1942 povýšený na generála, potom veliteľ VPV, 28. 8. 1944 hlavný veliteľ slovenskej armády, nasledujúceho dňa na príkaz pplk. Goliana zatknutý a 13. 9. 1944 spolu s F. Čatlošom deportovaný do ZSSR. Národný súd v Bratislave ho v r. 1947 odsúdil na trest smrti, neskôr mu bol zmenený na 30 rokov straty slobody. Zomrel vo výkone trestu v Leopoldove.

¹⁶Podľa spomienok gen. JUDr. A. Rašlu bol vo VHA Praha ešte v roku 1947 uložený filmový pás, zachytávajúci jeho účasť na tejto poprave. Neskôr sa stratil. Spomienkový archív S. Chytku.

¹⁷J. M. Kristín (1897 – 1970), od 1919 dôstojník čs. armády, slovenskej armády. V 1939 sa zapojil do odboja, spolupracoval s Obranou národa, do zatknutia (máj 1940) prednosta pracovnej služby MNO a veliteľ vojenských táborov na Slovensku, odsúdený na doživotie. Oslobodený 2. 5. 1945 v Leopoldove, v čs. armáde pôsobil až do roku 1950, keď bol prepustený v hodnosti generálmajora. V 50. rokoch väznený, 1969 rehabilitovaný.